

Matyikó Sebestyén József

Beszélgetés Z. Soós István festőművésszel*

Kaposváron a Dr. Kovács Sebestyén Gyula utcában ragyog az őszi nap. A tar fák ágai között könnyen tör át a fény - és szép tavaszi virágos kert fogad.

Itt él és alkot a Somogy megyei művészeti élet egyik nagy „öregje”, Z. Soós István festőművész, aki művészi munkásságán kívül mint a város polihisztorja, hosszú évtizedeken át a múzeumi és az oktatási ügyek tevékeny szellemi irányítója is volt.

Z. Soós új stílusával sok alkotásában kifejezte a *mátság* tényét, igényét, vállalta a szokatlan festői gondolatok megoldását. Gazdag művészi tevékenységének jelentős része a megye, a város középületeiben, templomokban megtekinthető freskőfestői munkássága. Számos fontos műemlék restaurátora; pl. ő újíttotta fel a népi műemlék szenai templomot is 1948-ban.

Modern grafikai ciklusa a fény és a mozgás örök sokféleségének megjelenítésére született, amely a természet és az ember kapcsolatának sajátos összefonódását egyéni módon sugározza. Erről és teljes munkásságáról *Szűz Rezső* írt részletesen az 1982-ben kiadott életrajzi albumban.

"Köztudott, hogy Kaposvár hírét-nevét Zichy Mihály, Rippl-Rónai József, Iványi-Grünwald Béla, Kunffy Lajos, Vaszary János, Bernáth Aurél művészeti rangja gazdagította. Míg azonban e nagy elődök működése itthon és külföldön már széles körben ismertté vált, a kortárs művészet e jeles itthoni képviselőjét, Z. Soós Istvánt nem hogy az ország, de még a megye közönsége is alig ismeri.

Miközben a szívélyes feleség kávéját kortyolgatjuk, az jut eszembe, hogy akárhányszor találkoztunk Kaposvárott, mindig valami megnevezhetetlen nyugalom szállt közénk, hacsak pár mondat erejéig váltottunk is szót. Ilyenkor mintha a zaklatottság, a sédült rohanás megszűnt volna. Mintha csak harmónia létezne. Vonalban, színben, formában, szellemi sugárzásban. Mindketten a békességre, a szépre gondoltunk.

- *Kunffy Lajossal jó barátságban volt Pista bátyám...*

- Sokszor találkoztam vele, mert már 1928-tól ő is rendszeres kiállítója volt a Berzsenyi-tárlatoknak. Sok levelét őrzöm. Mindig kitüntető szívélyességgel fogad-

Z. Soós István művészete 2000 (a kötet borítója)

dott, bárhol is találkoztunk. Egyszer Budapesten töltött kényszerű száműzetéséből jött meg, amikor Kaposváron találkoztunk. Már messziről megismertem nyugodt, rugalmas járásáról, választékos öltözködéséről, fekete művészkalapjáról, prófétai fehér szakálláról. Akkor már én vezettem a múzeumot. Följött velem, és ott hosszasan elbeszélgettünk. Elmondta terveit. Távozásomkor meghívott Somogytúrra, és attól kezdve szinte minden évben vendége lehettem egy-két hétig. Együtt festettünk a szabadban, rendeztettem a műtermi összedobált dolgait, javítottam a háború alatt sérült festményeket. Atyai barátságába fogadott. Nagyon szerettem őt, és értékelttem az egész családot. Művelt, mértéktartó, békés emberek voltak.

Kunffy festészete a német, majd a francia impresszionista megújulás vonalához tartozott, melyhez mindvégig hű maradt. Műveivel első ízben a Fő utca elején volt Goitein Mór-féle műkereskedőnél találkoztam 1925-ben. Nem is tagadom, képeinek finom szín-harmóniája, jól megrajzolt figurái hatással voltak rám,

* A korábban készült interjú közlésének szomorú aktualitást ad a művész halála. Z. Soós István (1900-2002)

még ha nem is követtem stílusát, nemesítő tetszéssel hatottak rám.

- *Kunffy inkább a műteremben festett, vagy kint a szabadban is?*

- Kertjében, a falu utcáin, a házak udvarában mindig talált témát. A szabadban felvett vázlatok alapján a nagyobb feladatokat, mint minden jól képzett festő, a műteremben oldotta meg.

Ahogy a műteremről beszélünk, egy kedves jelenet jut az eszembe: egyik látogatásom alkalmával a somogytúri műterem érdekes bejárata fogott meg, és hozzákészülődtem, hogy arról csináljak egy képet. A bejárat előtt oszlopok tartják a tetőszélt, zöld folyondár tekeredik rájuk, a falon vibráló délelőtti napfény... Ne kiálltam, hogy fessek, Lajos bátyám mellett megy el, pillanatra visszanez, és azt mondja: - Mindjárt jövök vissza, addig ne csináld! - És ahogy visszajött, így szólt: - Te, ez így nem lesz jó! - Miért, Lajos bácsi? - Nagyon közel állsz a témához. - Lehet, de nekem éppen innen tetszik, és most már hozzákezdektem...

Egy óra múlva bevittem a műterembe a kész képet. Éppen ott foglalatzkodott a mester. - Tedd fel az állványra!... Nézte, nézte sokáig...

Nyert! Nagyon jó kép lett belőle! Csend követte a következő perceket, aztán megszólalt. - Érdekes dolog ez, te mindig olyan valamit találsz itt nálam, amiket én már 70 éve naponta látok, de nem jutott eszembe, hogy arról képet fessek!...

Ezt a képet a Rippl-Rónai Múzeumban bemutattam, és megvette a megyei tanács. A múltkoriban még lát-

am egyik hivatali szobában. Sajnálom, hogy nem maradt meg az én gyűjteményemben.

- *És Kunffy Lajosról milyen történetekre emlékezik vissza szívesen?*

- Mint az előbbieken már említettem, Kunffy házá-
nak vendége voltam havonta egy-két alkalommal. Ilyenkor a házigazda és én is más-mással töltöttük a nappali órákat. De este, vacsora után, élénk beszélgetésben múltak az órák. Különösen, ha Kunffy felesége, Ella néni, jó hangulatának engedve, zongorajátékával színezte azokat. Csak klasszikusokat játszott. Megvolt a tehetsége, és úgy tudom, zenei felsőoktatásban is részesült. A beszélgetésekben általában a művészetről, meg a német, francia városokban a művészek sikereiről volt szó. No és persze Munkácsy Mihály műtermében tett látogatásairól is. Mesélte egy vasárnap délelőttjét, amikor Munkácsyék kijelölt fogadónapján, mint hazánkfia, tiszteletét tette a mesternél. Mikor belépett a műterembe, látta Munkácsyt egy magas állványzaton, széken ülve éppen a *Honfoglalás* című hatalmas vásznan dolgozott. Jó napot kívánok, Mester!... De csend fogadta a köszönését. Azt hitte Kunffy, hogy talán nem is hallotta, nagyon elfoglalt... Így hát megismételte: Jó napot, mester!... Ekkor Munkácsy a széken ülve, odafordulva, éles szavakkal ezt kérdezte: - Mondd csak, fiam, vajon te is azon bolondok közül való vagy, akik mostanában az árnyékot kékre, lilára pingáljátok?... Zavartan álltam ott és csak annyit tudtam ezek után kinyögni: - De Mester! - kezdtem volna a magyarázkodásomba... De Munkácsy izgatottan felállt a helyéről, és ecsettel a kezében az ajtóra mutatott: - Semmi Mester!... Vedd tudomásul, hogy az árnyék fekete! És mindig az volt és az marad!... Vegyes érzelmekkel, csendben behúztam mögöttem az ajtót.

Kunffy megtudta a kollégáktól, hogy Munkácsyt nagyon idegesítette ez a divatos bolondéria, amit az impresszionisták kezdtek terjeszteni. Új színekben, tobzódásszerűen alkotják képeiket. Munkácsy sokat tépelődött azon, hogy ő miért nem érti-látja ezt a ter-

A Z. Soós István állandó kiállításának helyet adó nagykanizsai Képzőművészetek Háza (Kiskastély) (Varga György felvétele)

mészetben? Hiszen az eddigi nagy mesterek csakis barnába, vagy feketébe ágyazottan oldották meg feladataikat. És ez eddig jó volt. Hát most úgy hirtelenjében az egész fiatalság meg akarja ezt dönteni, ez tűrhetetlen.

Kis idő elteltével persze Lajos bácsi ismét elment a Mesterhez, de mindketten hallgattak a „problémáról” és Munkácsy sohasem próbálkozott az új színharmonikkal. És mégis, így is nagy-nagy alkotója maradt a magyar művészettörténetnek.

Kunffy és Rónai barátsága már párizsi idejük alatt kezdődött, a modern körökkel érintkeztek, azok műtermébe bejáratosak voltak. Így néha egy-egy kiállítást együtt néztek meg.

Kunffy szívesen látta Rónait, bármikor is jött hozzájuk. Egy ízben, 1907-ben, éppen akkor látogatott somogytúri műtermébe Rónai, amikor ő a már régebben elképzelt, és részleteiben is késznek talált festményén dolgozott. Ez a nagy festmény, a „Somogyi gyermektemetés” című látogatójának érdeklődését is felkeltette. Mondta is: - Te, Lajos, ez egy különös újító indulás a piktúrádban, megjósolhatom, lesz ezzel sikered, de fogadd meg a tanácsomat: a faktúrát menetközben ne változtasd meg. Kunffy nagyjából, mint mondta neked, ezeket a jó intelmeket megszívlelte. Így egy friss, levegős, új színhatásokkal megoldott kép lett belőle. Már sok országban szerepelt, mindig nagy feltűnést keltett új meglátásával és a magyar élet reális, mélyhatású ábrázolásával. Párizsban, Bécsben, Londonban, Münchenben, Budapesten is kiállították. Kunffy felesége több ízben ült modellt Rónainak. Fiatalabb éveiben érdekesen, franciásan öltözködő, szép asszony volt. Így nem egyszer, de ahányszor csak lehetett, újabb és újabb arcképet csinált róla. Ezek mutatós, jó képek lettek, és a művész mindannyiszor elkérte őket: Ellám, ugye elvihetem a mostani kiállításomra? Persze nem hozta vissza. Bűnbánatos arccal mondta: Ellám, nem tudtam ellenállni, hát eladtam. De ugye nem haragszol,... majd csinállok másikat! És ez több alkalommal is megismétlődött. A kaposvári múzeum gyűjteményében most sincs Rónaitól Kunffyné arckép, csak Lajos bácsitól néhány remek, pasztell portré. Megcsodálom őket, mindannyiszor, csak kár, hogy ritkán vannak kiállítva.

- És mit tud a Balatonnál dolgozó festőkről, például Cserepes Istvánról és Wágner Gézaról?

- Cserepest nem, de Wagnert személyesen ismertem. Ő Siófokon lakott, régi kiállító tagunk volt. Azt

mondhatnám, hogy helyzeténél fogva ő ismerte a somogyi parti vizet a legjobban. Ezt minden szereplésekor mindannyian elismertük. Akár vízfestéssel, akár pasztellel jelentkezett, szépen vettek is tőle. Sárközy Géza, azt hiszem, somogyi földbirtokos család tagja, pedig rendkívül erőteljes faktúrával oldotta meg képeit, különösen a téli hangulatokat.

- Rippl-Rónait ismerte-e személyesen?

- Rónait látni láttam, mégpedig kétszer is, de az is szomorú találkozás volt. Először Budapesten az Ernst Múzeum összes termében rendezett életműkiállításán. De csak messziről, mert ott annyi volt a nép, hogy a képeket szinte meg sem lehetett közelíteni. A hivatalos személyek és az elismert műgyűjtők szoros gyűrűt képeztek a művész közvetlen közelében. Így hát csak villanásnyira láthattam. Másodszor itthon, a városháza melletti hetipiacon, amint szürke nagyszélű kalapjában, párizsi, szürke köpenyében hátratett kézzel, sétabottal a kezében szemlélgetve sétált a falusi vékás asszonyok sora között. Akkor még a szennaiak, kislakiak itt-ott népviseletben jártak, és ez valóban festői jelenségnek számított.

Tudtam, hogy ő a Rónai, de megközelíteni, mint művésznövendék, nem is mertem. De nem is tartottam illendőnek. De hát mit hoz a sors?! 1927 novemberében a város polgármestere, Kaposváry György üzent értem, siessék a városházára, ott van felravatolva Rippl-Rónai József festőművész, városunk nagy halottja. Nem is tudtam, hogy meghalt, de azt sem, hogy beteg volt.

Hát lementem és arra kért, hogy csináljak annyi képet, rajzot, amennyit csak lehet. Elkészült két ceruzarajz a ravatalról. Egy szénrajz a fejről életnagyságban. Egy színes pasztell a nagyterem erkélyéről, amint a színes ablakkal megvilágított ravatalt a gyászolók körülveszik. Ezek kisebb méretű lapok. De a városháza külső erkélyéről jó rálátásom volt a Kossuth téren elhelyezett koporsóra és az összegyűlt tömegre. A nemzeti zászlóval, a Munkácsy temetésén használt lepellel és temérdek koszorúval takart, körülvelt koporsót gyors vázlatban vettem papírra. Mint mondtam, az egész tér megtelt. A búcsúztató beszédet Petrovics Elek, a Szépművészeti Múzeum igazgatója tartotta. Utána Csók István festőművész, a Képzőművészeti Főiskola igazgatója búcsúzott a festő kortársak nevében. Jelen voltak a budapesti művészvilág neves kép-

viselői és természetesen a város polgármestere a tisztviselői karral.

Az emlékbeszédek után a gyászmenetet sűrű, az út vonalakat végig betöltő sorokban kísérté ki a keleti temetőbe a város - a nemzet nagy halottját. Ilyen temetés még nem volt Kaposváron, de Budapesten is csak Kossuth Lajosnak lehetett ilyen.

Pedig úgy hallottam idős emberektől, hogy Rónait a város átlagközönsége nem ismerte, nem is bécshülte. Mert a századfordulón és a következő pár évben még erősen élt a könnyen érthető, természetű, a valóság ábrázolását mutató festészet. Nem is rendeztek itt rendszeresen képkiallítást, de annak való hely sem volt. Két lelkes ember foglalkozott ilyen dolgokkal. A város tanfelügyelője, Gulyás Ferenc és Fekete Gyula műpártolók rendezték időnként a beszerezett anyagból a kiállításokat. Leginkább a nyári iskolaszünetben. Így került Rippl-Rónai József egy korai gyűjteményes anyaga az akkor új Anna-iskola egy-két földszinti termébe. Én ugyan ezekből egyet sem láthattam, de középiskolai tanárom mesélte, hogy a közönség nagyobb része értetlenül állt a képek előtt. Sőt volt olyan nap is, hogy tréfára ragadtatta magát...! Rippl-Rónai nem neheztelt ezekért. Elhárította magától jó humorával. De később, 1919-ben, a vármegyeháza földszintjén, Weissenbach Iván vármegyei aljegyző lakásának két szobájában már egy gyűjteményes jellegű anyagot állítottak ki. Ezt én is láttam tanárom vezetése mellett. Magyarázata jóvoltából akkor kezdtem világosabban látni azt, amit addig bizonyos hiányérzettel nézegettem. Hiányzott a megszokott formai és színbeli visszaadása a dolgoknak. Ekkor már én is belekóstoltam a festészetbe ... és készültem Budapestre, a főiskolára, reményteljes felvételizőnek.

Nem csoda tehát, hogy akkoriban kevesen férköztek a művész által látott széphez. Legfeljebb olyanok, akik már az impresszionista felfokozott színes ábrázolást is elfogadták.

Most még szeretném kiegészíteni az előbbieken elmondott szavaimat a Rónai temetéséről. Amikor a ravatalnál készülő rajzokkal voltam elfoglalva, egy régebbi ismerősöm, Borovitz Imre műkögyáros, aki szobrászatot is tanult, megszólított. Kért, segítsek neki a halotti maszkot megcsinálni. Ugyanis őt is kérte a polgármester, hogy segítse megörökíteni Rónait. Először Medgyessy Ferenc szobrászművész, a Rónai-villa sokszor látott vendége akart öntvényt csinálni, de valahogy nem sikerült. Így Borovitz Imrével mi ketten csináltuk meg a halotti maszkot.

Elgondolkodtató találkozásom volt ez a nagy halottal. Én, sose jutottam olyan kivételes pillanathoz, hogy Tőle kaphassak biztató útravalót bizonytalanul induló pályámhoz, íme most ily közelségbe sodort a kiszámíthatatlan... Megrendülten végeztem akkor e rámbízott feladatot... Hát így történt.

Jónéhányszor kimentem az emlékházba, a kertbe, mely annyi mindennek tanúja, és sok szép alkotásának színhelye volt. Meg-megállok mostanában is egyik-másik jellegzetesebb, sok időt látott faóriása előtt. Ezt ő is látta, és bizonyára valamelyik festményén meghoszszabbította annak életét.

És minden úgy van, mint akkor, amikor hangos volt a kert, a ház a családdal, a messziről jött vendégekkel. Emlék itt minden. A műteremben kéznél van a pasztelldoboz, a paletta, és a fogason, mintha most tette volna oda, a sokszor megfestett szürke kalapja. Mintha várná őt... talán csak itt felejtette...

Z. Soós István állandó kiállításának részlete (Varga György felvétele)